

Ольга Норенко
(Київ)

УДК 811.1 11'37

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

У статті розглянуто антропоцентризм як один з основних параметрів сучасної лінгвістики, проаналізовані сучасні підходи і трактування принципів антропоцентризму. Показано, що в антропоцентричному підході мова інтерпретується як конструктивна властивість людини, а також те, що при застосуванні антропологічного підходу до вивчення мови експліцитно проголошується принцип осягнення мови в тісному зв'язку з буттям людини. Представлена думка, що антропоцентричний підхід до мови стає базою для природної лінгвістичної експансії, він зближує лінгвістику з психологією, соціологією, філософією і культурологією. Показано важливе значення порівняльного вивчення фразеології різносистемних мов, оскільки саме фразеологія є найціннішим джерелом відомостей про культуру, стереотипи народної мовної свідомості. Людина визначається як людина саме через посередництво мови. Простежено формування лінгвокультурології як нового напрямку в мовознавстві. Зроблено наголос на мультидисциплінарності та системності сучасної лінгвістики.

Ключові слова: антропоцентризм, лінгвокультурологія, антропоцентричний принцип.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика зазнає значних змін: від всебічного вивчення системи мови лінгвістика звертається до людини, суб'єкту письменномовленевої діяльності. Усе актуальнішими стають дослідження антропоцентричного характеру – в рамках діади «мова – людина».

Як відзначає О. С. Кубрякова, антропоцентризм – це «один із головних параметрів сучасної лінгвістики» поряд з такими установчо-пізнавальними принципами, як експансіонізм, функціоналізм (або неофункціоналізм) і експланаторність [12, с. 5]. Зараз антропоцентричні дослідження мови так чи інакше здійснюються в усіх галузях мовознавства: в граматиці, лексикології та лексикографії, в фонетиці, семантиці і т. д. Для всебічного вивчення мовних явищ залучаються дані інших областей наукового знання, в результаті чого з'являються суміжні науки, такі як психолінгвістика, когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, соціолінгвістика, лінгвосоціоніка, еколінгвістика, юрислінгвістика.

Антропоцентризм став одним із провідних напрямків лінгвістичних досліджень на рубежі ХХ–ХХІ століть, оскільки в мовознавстві вже було достатньо яскраво представлено становлення когнітивно-дискурсивної парадигми. У рамках цієї парадигми дослідниками вирішувалися питання, пов'язані з отриманням, кодуванням, зберіганням і передачею інформації різними засобами, у тому числі і лінгвістичними, що забезпечувалося інтеграцією різних областей знання, що ведуть до гуманізації наукових дисциплін. Одним з аспектів дослідження гуманізації явився антропоцентризм, під яким розумілося насамперед положення про людину як центр і вищу мету світобудови «всіх подій що відбуваються у світі».

Незважаючи на існуючі різні підходи і трактування принципів антропоцентризму, цілком очевидно, що вітчизняна та зарубіжна лінгвістика в останні десятиліття змінила вектор, парадигму розвитку, поставивши в центр уваги людину, що творить мову і яку творить мова. Інакше кажучи, оголосила новий – антропоцентричний – підхід до вивчення мови.

Останні роки позначені появою великої кількості робіт у галузі теоретичної та практичної лінгвістики, де ті чи інші питання розробки, створення словника вирішуються з використанням понять антропоцентризм, антропоцентричний принцип. Саме явище багатозначності в галузі термінології оцінюється негативно, в галузі ж лексикографії щодо терміна антропоцентризм ситуація посилюється тим, що далеко не всі окремі його значення визначені. Необхідність термінологічної рефлексії в цьому питанні зумовлює актуальність здійснення комплексного системного аналізу антропоцентричних і лінгвокультурологічних параметрів граматичних категорій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний антропоцентричний підхід, будучи яскравою прикметою лінгвістики кінця ХХ століття, в той же час втілює глибoku традицію

європейського мовознавства. Тому методологічною базою можуть бути роботи, в яких обґрунтовується антропоцентричний підхід до мови загалом і її категорій зокрема (В. М. Алпатов, Ю. Д. Апресян, Е. Бенвеніст, Г. Гійом, В. фон Гумбольдт, В. З. Дем'янков, Ю. М. Караулов, О. А. Потєбня, Р. М. Фрумкіна та ін.), праці з граматичної семантики О. В. Бондарко, А. Вежицької, О. Є. Кібрика, М. В. Панова, Д. І. Руденко та ін., а також дослідження, присвячені конкретним морфологічним категоріям: категорії числа (роботи Л. О. Брусенської, В. І. Дягтерьова, О. М. Ляшевської, та ін.); категорії роду і гендерного конструкту (праці С. Г. Айвазової, О. А. Здравомислової, Г. М. Карелової, А. В. Кириліної, Н. Л. Пушкарьової, О. І. Трофімової, М. Є. Федотової, Д. Хубер, В. Штадлер, та ін.).

Основоположним стало відоме положення Г. Гійома про те, що мова не має іншої об'єктивності, крім тієї, яка встановлюється в самих глибинах суб'єктивного, а також положення А. Вежицької про те, що граматику становить концентрована семантика: вона втілює систему значень, що розглядаються в конкретній мові як особливо важливі, дійсно суттєво необхідні при інтерпретації та концептуалізації дійсності і людського життя в цій дійсності [14, с. 24].

Ми виходимо з того, що теоретичні положення різного рівня узагальнення повинні спиратися на різноплановий лінгвістичний матеріал, який служить для доведення або для ілюстрації, а також дозволяє спостерігати співвідношення і взаємодію випадкового і закономірного в граматичному кодуванні значимого елемента.

Мета статті. Основна мета статті полягає в дослідженні співвідношення лінгвістичних і екстралінгвістичних смислів антропоцентричної фразеології.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Суб'єктивність у мові є здатність мовця засвоювати собі мову в процесі її застосування, що відбивається в самій мові у вигляді особливої риси її устрою: у тому, що цілі класи мовних елементів – займенники першої особи, названі дієслова та ін. – мають особливу референтну співвіднесеність, або, якщо користуватися спеціальним терміном, є «аутореферентними» [17]. У своїй концепції «людини в мові» [7] Е. Бенвеніст втілює певну і глибоку традицію європейського мовознавства, особливо виразну у французькій і російській лінгвістичних школах. У Франції антропоцентричний принцип з великою визначеністю ще раніше стверджував, наприклад, видатний учений Густав Гійом, значення робіт якого тільки зараз починає усвідомлюватися у всій повноті. На необхідність враховувати в лінгвістичних дослідженнях людський фактор, міжособистісні відносини між учасниками комунікації, установку на партнера мовлення вже давно звертав увагу М. М. Бахтін: «... мова, щоб стати художнім образом, повинна стати промовою в устах, що говорять, поєднуючись з образом людини, що говорить ... В філологічних же дисциплінах людина що провіщає і її слово є основним об'єктом пізнання» [7, с. 332]. Однак сам термін «антропоцентризм» з'явився в лінгвістичній науці відносно нещодавно. Цей термін був спочатку введений стосовно до кібернетики. Ю. С. Степанов вперше застосовує термін «антропоцентризм» до філософії мови: «За суб'єктивністю розкривається ще більш загальна властивість мови: мова є семіотична система, основні референтні точки якої безпосередньо співвіднесені з індивідом що промовляє. Е. Бенвеніст називає це властивістю «людина в мові» ... Інакше всю цю рису лінгвістичної концепції можна назвати «антропоцентричним принципом».

У теперішній час принцип антропоцентризму міститься практично у всіх лінгвістичних концепціях і вважається одним з основних методологічних принципів сучасної лінгвістики.

Пронизуючи всі форми духовної культури людства, в художньому творі антропоцентричність реалізується особливим специфічним чином. Специфічною рисою художнього тексту як одиниці естетичної комунікації є його абсолютна антропоцентричність – пізнання та відображення світу тут направлено в першу чергу на пізнання людини, а всі зображувані мистецькі події є засіб його всебічного показу [11]. Однак детального розгляду категорія антропоцентричності поки не отримала, її зміст по-різному трактується в сучасних дослідженнях. В. А. Кухаренко, характеризуючи зміст категорії антропоцентричності в художньому тексті, має на увазі в основному і передусім людину – героя, персонажа [13]. А. І. Домашнев, І. П. Шишкіна, Є. О. Гончарова визначають антропоцентричність як взаємодію автора художнього твору через систему дійових осіб із читачем. Свої ціннісні уявлення про

людину письменник – як центральний суб'єкт художньо-пізнавальної діяльності – розвиває насамперед у системі образів, створених ним дійових осіб. Читач як завершальна ланка духовно-практичної діяльності з естетичного оволодіння дійсністю сприймає ці образи і збагачує їх суб'єктивним змістом залежно від власних взаємин з дійсністю. Категорії автор-персонаж-читач є смисловими центрами антропометричної структури літературного твору. Очевидно, першу з названих точок зору на зміст категорії антропоцентричності можна визначити як антропоцентричність у вузькому сенсі, а другу – як антропоцентричність в широкому сенсі. Друге розуміння змісту категорії антропоцентричності в художньому тексті представляється нам більш повним і правомірним, особливо в світлі вирішення актуальних на сучасному етапі досліджень лінгвістики тексту. Під лінгвістикою тексту розуміється наукова дисципліна, мета якої – описати суть і організацію передумов і умов людської комунікації [16], а текст визначається як «фрагмент комунікації, її засіб», «організація мовних елементів, які опосередковують відносини того, хто говорить і слухача» [1, с. 90].

При антропологічному підході до вивчення мови експліцитно проголошується принцип осягнення мови в тісному зв'язку з буттям людини. Мова інтерпретується як конструктивна властивість людини, а людина визначається як людина саме через посередництво мови. Таке вирішення питання було запропоновано видатним німецьким лінгвістом XIX століття Вільгельмом фон Гумбольдтом, який розглядав розроблювану їм лінгвофілософську концепцію мови як ядро формування теорії людини в рамках філософсько-практичного людинознавства. Вивчення мови, за В. Гумбольдтом «не укладає в собі кінцевої мети, а разом з усіма іншими областями служить вищій і спільній мети спільних устремлінь людського духу, мети пізнання людством самого себе і свого ставлення до всього видимого і прихованого навколо себе» [9, с. 32].

За суб'єктивністю розкривається ще більш загальна властивість мови: мова є семіотична система, основні референційні точки якої безпосередньо співвіднесені з індивідом що промовляє. Еміль Бенвеніст називає цю властивість «людина в мові» [7]. Інакше всі ці риси лінгвістичної концепції, як вже було зазначено, можна назвати антропоцентричним принципом.

Багато відомих дослідників фразеології підкреслювали важливість дослідження системи образів, закріплених у фразеологічному складі мови, оскільки «в образній підставі фразеологізмів різних типів особливо кондесовано втілюються характерні риси світопізнання лінгвокультурної спільності» [5, с. 72].

Порівняльне вивчення фразеології різносистемних мов видається надзвичайно важливим, оскільки саме фразеологія є найціннішим джерелом відомостей про культуру, стереотипи народної свідомості, що відбивають уявлення того чи іншого народу про мораль, звички, обряди, своєрідність навколишнього світу і т. д., стаючи надбанням мовної свідомості.

Образи антропоцентричних фразеологізмів є відображенням способу світобачення і можуть бути визначені в рамках наступних культурних кодів: а) антропоморфного культурного коду, який репрезентує людину і частини її тіла; б) біоморфного культурного коду, який репрезентує образи тварин, птахів, комах, рослин; в) об'єктного культурного коду, який репрезентує образи предметів ужитку: будівель, житла, його деталей і т.д.; г) анімичного культурного коду, який репрезентує образи явищ природи; д) міфологічного культурного коду, який репрезентує образи релігійних та надприродних уявлень людини, казкових персонажів і т. п.; е) темпорального культурного коду, який репрезентує у фразеологізмах уявлення про час; ж) просторового (географічного) культурного коду; з) колоративного культурного коду, який репрезентує образи, пов'язані з символікою кольору; і) квантитативного культурного коду, який репрезентує образи через одиниці виміру, і т. д.

Культурні коди образів антропоцентричних фразеологізмів є універсальними, тим не менш, внутрішня форма фразеологізмів (їх образи, лінгвокультуреми), розкриваючи самобутність духовної культури народу, специфіку мови, відображає і унікальність образів.

При визначенні унікальності образів антропоцентричних фразеологізмів необхідно спиратися на дефініцію унікальності, розуміючи під лінгвістичною унікальністю «ознаки, властивості, внутрішньосистемні мовні кореляції, закономірності і т. д., які володіють параметром обмеженості, одиничності, винятковості і специфічності» [6, с. 36].

Антропоцентрична переорієнтація лінгвістики дозволяє істотно трансформувати лексикографію (граматикографію). У рамках нового лексикографічного напрямку – концептографії – цілком можливо і бажано уявлення і граматичних відомостей, а саме – матеріалів, що стосуються можливостей граматичної репрезентації найважливіших для певної лінгвокультури концептів. Такий нетрадиційний напрямок словникового опису, як граматикографія концептів, сприяє «збільшенню» об'єкта лінгвістичного осмислення. В лінгвокультурологічних рамках цілком правомірно ставити і вирішувати питання про лексикографічну кодифікацію антропоцентричних і культурологічних параметрів граматичних (морфологічних) категорій.

Антропоцентричний підхід до мови стає базою для природної лінгвістичної експансії, він зближує лінгвістику з психологією, соціологією, філософією і культурологією. Специфічною одиницею, що інтегрує в собі мову і культуру, виступає концепт, котрий поєднує комплекс національно значущих смислів. Концепту властиво поєднання в своїй структурі лексичних і категоріальних граматичних значень. Денотативний простір, охоплюваний концептом, множинний. Можна вказати концепти, які мають не тільки лексичне, фразеологічне, а й граматичне (морфологічне) втілення. Це концепт «свої/чужі», експлікація якого спирається на категорію числа.

Фразеологія, як і вся мова, антропоцентрична за своєю суттю. Ідіомоутворення, будучи одним із способів вторинної номінації, прагне виразити оцінне і емоційне ставлення до того, що саме позначається, з метою впливати на адресата, спонукати його до аналогічних оцінок і переживань. Сенс будь-якої фразеологічної одиниці являє собою інформацію, що вимагає розкодування. Розуміння смислу фразеологізму не повинно бути буквальним, навіть при визначенні частин цього смислу повинна враховуватися мовна ситуація, а також раціональна й емоційна оцінка того, що відбувається [20]. Ідіома, на відміну від слова і словосполучення, дає уявлення не тільки про те, що відбувається у внутрішньому світі суб'єкта, але також і про те, як сам суб'єкт говорить і його оточення оцінює цей емоційний стан. Н. Д. Арутюнова вважає, що ідіоми – це одна з форм аномалій мови, які зберігали свою стійкість в силу цієї своєї «аномальності» [3, с. 16].

Поняття системи в теорії інформації визначається через поняття середовища: «множина утворює систему, якщо зв'язки певного типу між елементами цієї множини (внутрішні зв'язки) переважають над аналогічного виду зв'язками між елементами цієї множини і навколишнім середовищем (зовнішні зв'язки)» [2, с. 93]. Відповідно до цієї теорії, фразеологічні одиниці представляють собою систему, яка виступає як єдине ціле по відношенню до навколишнього її контексту (середовища), вступаючи, таким чином, в синтагматичні відношення з оточуючими одиницями.

Фразеологія кожної мови вносить істотний вклад у формування образної картини світу. Спосіб бачення через мовні образи, зафіксовані у фразеологічній системі різних мов, будучи глибоко національним, заснований, проте, на спільних для всіх людей (універсальних, логіко-психологічних і власне лінгвістичних) підставах. У сучасному мовознавстві існує поняття «фразеологічна картина світу», яке являє собою частину мовної картини світу, описаної засобами фразеології, в якій кожен фразеологічний зворот є елементом суворої системи і виконує певні функції в описі реалій навколишньої дійсності. Розгляд фразеологічної картини світу (ФКС) стало однією з важливих подій в гуманітарних науках. Розробка ФКС з урахуванням людського фактора стає «пріоритетним напрямком антропологічної лінгвістики, що об'єднує дані соціолінгвістики, психолінгвістики, етнолінгвістики та покликаною стати єдиною теорією мови і людини» [15, с. 69].

Сучасна лінгвістика в цілому і фразеологія зокрема прагнуть до створення максимально достовірної картини функціонування мови як соціально-психічного явища. Наука про мову та її приватні області, використовуючи накопичений досвід, шукає і апробує нові підходи до пізнавасомого предмету. У сучасному науковому пізнанні той чи інший підхід до досліджуваного об'єкта, стаючи пріоритетним, вибудовує певні парадигми дослідницького пошуку. У 80 - і роки ХХ сторіччя в мовознавстві сформувалася мультідисципліна комунікативно-прагматичного спрямування, яка і є пріоритетною на сучасному етапі [10, с. 6]. Важливою є та обставина, що

комунікативно-прагматична парадигма лінгвістичних досліджень інтегрує дані самих різних наукових дисциплін: соціальної філософії, психології, психолінгвістики, соціолінгвістики, лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики.

У лінгвістичному співтоваристві простежується все більша орієнтація на дослідження людського фактора в мові. У зв'язку з появою нових концепцій, орієнтованих на вивчення фразеологічного корпусу мови в рамках проблеми «людина в мові» [18], спостерігається значний інтерес фразеології до виявлення комунікативної специфіки і прагматичних властивостей фразеологічних одиниць. У комунікативно-прагматичній парадигмі мова трактується як таке соціальне явище, яке дає можливість членам відповідного мовного суспільства вступати в контакт і досягати певних цілей у конкретних ситуаціях мовного спілкування. У цій концепції визначення мови фразеологічна одиниця є специфічним засобом комунікації, що має певну комунікативну і прагматичну значущість. Фразеологічна одиниця в мовній свідомості являє собою вербалізованій продукт вторинного відображення картини світу. Ця онтологічна властивість фразеологічних одиниць забезпечує їм високий комунікативно-прагматичний потенціал. У зв'язку з цим фразеологічні одиниці мають здатність сигналізувати про ціннісне відношенні мовця до пізнаваного світу, про його емоційний стан і створювати необхідний для реалізації комунікативного задуму прагматичний ефект.

Загально визнаним є той факт, що фразеологічний фонд мови є носієм і джерелом національно-культурної інформації. За спостереженнями вчених, національно-культурну семантику слід шукати переважно в словах, фразеологізмах і афоризмах, при цьому саме у фразеологічному фонді національна самобутність мови отримує яскравий і безпосередній прояв [8, с. 100-101]. У створенні фразеологізмів велику роль відіграють екстралінгвістичні чинники, через те що фразеологічні одиниці пов'язані з історією, матеріальною і духовною культурою соціуму, тому багато з них створені на образному переосмисленні національно-специфічних ситуацій, побуту, вірувань народу. В основі екстралінгвістичних джерел лежать зміни в реальному світі, що ведуть до фразеологізації змінних поєднань, пов'язаних з актуальними в певний історичний період явищами з різних областей людської діяльності [4, с. 106–110]. Фразеологізми є лінгвокультурологічними одиницями, тобто «одиницями, в яких відображено світогляд того чи іншого лінгвокультурного суспільства. Оскільки для ідіом характерна образна вмотивованість, «яка на пряму пов'язана із світобаченням народу – носія мови», ідіоми в принципі мають культурно-національну конотацію [19, с. 214–215]. Національно-культурна специфіка фразеологічних одиниць виявляється як в плані вираження, так і в плані змісту. У плані вираження – в наявності в їх складі особливих культурних ознак – маркерів (безеквівалентної предметної лексики, етнонімів, топонімів, архаїзмів і т. д.), що вимагають етимологічного або історико-культурного коментаря при перекладі. У плані змісту – в денотативній співвіднесеності образу порівняння і супутніх йому коннотацій, які і відображають «національний колорит» порівняння.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, зміна наукової парадигми в лінгвістиці кінця 20 століття була зумовлена висуненням на перший план антропоцентричного принципу в теоретичних і прикладних дослідженнях усіх боків мовної системи і ознаменувалася формуванням нового напрямку в мовознавстві – лінгвокультурології. Антропоцентрична парадигма переводить інтереси дослідника з об'єкта пізнання на його суб'єкт, тобто аналізує людину в мові і мову в людині. Лінгвокультурологічне дослідження відповідає загальній тенденції сучасної лінгвістики – переходу від лінгвістики «внутрішньої», «іманентної», структурної, до лінгвістики «зовнішньої», антропологічної, що розглядає явища мови в тісному зв'язку з людиною, її мисленням, духовно-практичною діяльністю, і відповідно визначає мультидисциплінарність і системність сучасної лінгвістики як напрямок її подальшого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипов Г.А., Донских О.А., Марковина И.Ю., Сорокин Ю.А. Текст как явление культуры. –Новосибирск: Наука, 1989.– 195 с.
2. Артемова А.Ф. Значение ФЕ и их прагматический потенциал: Дис. ... д-ра филол. наук. – Пятигорск, 1991. – 308с.
3. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. М.: Языки рус. культуры, 1999. – 895 с.

4. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. – 104с.
5. Багаутдинова Г.А. Социолингвистический мониторинг как выражение аксиологического плюрализма / Г.А.Багаутдинова // Вестник КГТУ им. А.Н.Туполева. – Казань, 2006. – №3. – С. 71 – 74.
6. Байрамова Л.К. Введение в контрастивную лингвистику: учеб. пособие для студ. вузов / Л. К. Байрамова. 2-е изд., доп. и перераб. –Казань: Изд-во Казан, ун-та, 2004. – 112 с.
7. Бенвенист Э. Общая лингвистика. –М.: Прогресс, 1974.– 447 с.
8. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова. – М.: Русский язык, 1980. – 320с.
9. Гумбольдт В. Избранные статьи по языкознанию. – М., 1984. – С. 119.
10. Добрыднева Е.А. Коммуникативно-прагматическая парадигма русской фразеологии: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук. – Волгоград, 2000. – 38с.
11. Домашнев А.И., Шишкина И.П., Гончарова Е.А. Интерпретация художественного текста.– М.: Просвещение, 1989.– 208 с.
12. Кубрякова Е.С. Парадигмы научного знания в лингвистике и ее современный статус // Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка. М., 1994. Т. 53. №2. С. 5.
13. Кухаренко В.А. Интерпретация текста.– М.: Просвещение, 1988.– 192 с.
14. Лазарев, В.А. Лексикализованные формы в обобщенно-собрательном значении / В.А.Лазарев // Словарное наследие В.П. Жукова и пути развития и общей лексикографии. Третьи Жуковские чтения: Материалы Международного научно симпозиума. – Великий Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2004.
15. Никитина Т.Г. К вопросу о классификационной схеме фразеологического словаря // Вопросы языкознания. – 1995. – № 2. – С. 68–82.
16. Николаева Т.М. Лингвистика текста. Современное состояние и перспективы: Новое в зарубежной лингвистике, Вып. 8, Лингвистика текста.– М.: Прогресс, 1978.– С. 5–39.
17. Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики. –М.: Наука, 1975.– 312 с.
18. Серебренников Б.А. Роль человеческого фактора в языке. Язык и мышление. – М.: Наука, 1988. – 242с.
19. Телия В.Н. Типы языковых значений. Связанное значение слова в языке. – М.: Наука, 1981. – 269с.
20. Шенделева Е.А. Полевая организация образной лексики и фразеологии / Е. А. Шенделева // Фразеология в контексте культуры. М., 1999.–С. 74–79.

Норенко О. Антропоцентризм как вектор развития современного языкознания.

В статье рассмотрен антропоцентризм как один из основных параметров современной лингвистики, проанализированы современные подходы и трактовки принципов антропоцентризма. Показано, что в антропоцентрическом подходе язык интерпретируется как конструктивная свойство человека, а также то, что при применении антропологического подхода к изучению языка эксплицитно провозглашается принцип постижения языка в тесной связи с бытием человека. Представлено мнение, что антропоцентрический подход к языку становится базой для естественной лингвистической экспансии, он сближает лингвистику с психологией, социологией, философией и культурологией. Показано важное значение сравнительного изучения фразеологии разноразличных языков, поскольку именно фразеология является ценнейшим источником сведений о культуре, стереотипах народного языкового сознания. Человек определяется как человек именно посредством языка. Прослежено формирование лингвокультурологии как нового направления в языкознании. Сделано ударение на мультидисциплинарности и системности современной лингвистики.

Ключевые слова: антропоцентризм, лингвокультурология, антропоцентрический принцип.

Norenko O. Anthropocentrism as Vector of Modern Linguistics Development.

In the article anthropocentrism is considered to be one of the main parameters of modern linguistics. Current approaches and treatment principles of anthropocentrism are analyzed. It is shown that anthropocentric approach is interpreted as a structural feature of human being. Besides, the application of an anthropological approach to the study of language explicitly proclaimed the principle of comprehension language closely related to human existence. The idea that anthropocentric approach to language is the basis for natural linguistic expansion is presented. As the phraseology is a valuable source of information about the culture, the language of popular stereotypes of consciousness. the importance of a comparative study of phraseology of different systematic languages is shown,. The human being is defined as a human through the language. The formation of cultural linguistics as a new trend in linguistics is traced. Emphasis is made on multidisciplinary and consistency of modern linguistics.

Keywords: anthropocentrism, cultural linguistics, anthropocentric principle.

УДК 811.11'42:159.946.3

ЩИРІСТЬ У СУЧАСНІЙ ПЕРСУАЗИВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У статті на основі комунікативної лінгвістики здійснено спробу визначення поняття "щирість" та її ролі в сучасній персуазивній комунікації. Розглянуто проблему розпізнавання щирості, встановлено специфіку її вираження в персуазивній комунікації. Обговорюється персуазивний потенціал мовних засобів інтимізації та діалогізації, що маркують щирість повідомлення, а отже сприяють встановленню довіри між співрозмовниками. Виокремлено низку мовних і мовленнєвих засобів вираження щирості, які включають акцентовані звертання, ідентифікацію і емпатію, службові слова тощо. З'ясовано роль невербального компоненту як обов'язкового каналу для ретрансляції щирості у персуазивній комунікації.

Ключові слова: щирість, успішність мовленнєвого акту, розпізнавання щирості, персуазивна комунікація, засоби інтимізації і діалогізації, акцентовані звертання, ідентифікація, емпатія.

Постановка проблеми. Для сучасної лінгвістики є характерним інтерес до соціально-філософських понять та їх зв'язку з мовознавством. Щирість, згідно з Дж. Остіном і Дж. Серлем, є невід'ємною властивістю і умовою успішної комунікації (*felicity conditions*) [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен щирості належить до міждисциплінарних об'єктів дослідження, що цікавить філософів, психологів, соціологів і лінгвістів. Зокрема, категорію брехні як лінгвістичне явище розглядали Л. Колаковський, Дж.Л. Адлер, категорію ввічливості – В.М. Алпатов, Й. Макларен, особливості дискурсивної поведінки обманника – М. М.-О. Рибалко, проблему нещирості – С.М. Плотнікова, В.С. Манн, Д. Едвардс, Дж. Месіп, проблему щирості – Л. Тріллінг.

Про активну роль мовця в створенні істинних значень у процесі спілкування одним з перших писав П. Грайс [7, с. 27]. Серед запропонованих ним максимум Кооперативного Принципу є супермаксима якості, згідно якої мовець в спілкуванні повинен намагатися говорити тільки те, що відповідає істині (*Try to make your contribution one that is true*). Роль мовця в створенні істини акцентується двома іншими максимами:

1. Не кажи те, що, на твою думку, є невірним. (*Do not say what you believe to be false*).
2. Не кажи те, чому не маєш відповідних доказів. (*Do not say that for which you lack adequate evidence*) [7, с. 27].

Актуальність цієї статті визначається відсутністю комплексних досліджень поняття "щирість" як однієї з умов успішної персуазивної комунікації та підвищенням інтересом до проблем мовленнєвого впливу.

Мета статті. Мета нашої наукової розвідки – встановити роль щирості в сучасній персуазивній комунікації та визначити вербальні і невербальні способи її реалізації на матеріалі сучасної англійської художньої прози.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Щирість* – щиросердна, нелицемірна комунікативна поведінка суб'єкта, що характеризується певною відвертістю, емоційністю і позитивно налаштовує співрозмовника [12] – є перспективним об'єктом дослідження сучасної комунікативної лінгвістики.

Етимологічне значення англійського слова *sincere* відображає характерну для поняття щирості сему правдивості. Лексема, запозичена в XVI ст. англійською мовою з французької, походить від латинського *sincerus* – істинний, відвертий, прямий, чистий. За іншою версією, слово походить від латинського *sin-* (один) і *cerus* (рости), що значить "без домішки, чистий". Існує також думка, згідно з якою, лексема *sincere* (від латинського *sine-* (без) і *cera* (воск)) з'явилася в часи Римської імперії, коли грецькі скульптори намагалися приховати недоліки своїх творів за допомогою воску. Таким чином, скульптури без воску були зразком абсолютної чесності, або щирості.

Проте дослідження присвячені проблемам істинності / щирості комунікації [1, с. 4] переконливо доводять факт комунікативної обумовленості щирості висловлювання,